

A. TAMARUT: *Bild Gottes als locus theologicus der Gnadenlehre. Die Gnade als Naeh Gottes in den Werken von Ivan Golub*, »Radovi Katoličke bogoslovlje u Rijeci«, br. 1. Rijeka, 1994., str. 223

Ova knjiga je disertacija, obranjena na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu 25. svibnja 1993. Autor u njoj istražuje genezu Golubove teološke misli te osvjetljuje i razrađuje osnovne odrednice teologije milosti što proizlazi iz njegova teološko-antropološkog istraživanja biblijskog pojma 'slika Božja'. Podijeljena je na šest poglavlja u kojima se pokazuje »kako tema blizine kao središnji motiv Golubovih teoloških i književnih, prozih i poetskih radova izvire i napaja se biblijskim značenjem 'slike Božje' i kako kao takva predstavlja osnovu za određenu teologiju blizine odnosno milosti« (str. 209). Prvo poglavlje je uvod u kojem je predstavljen geografski (Podravina) i kulturnopovijesni (barok) zavičaj Ivana Goluba. Iz tog geografskog i duhovnog tla iznikla je njegova teologija koja je, kako Tamarut ističe, bliža umjetnosti nego filozofiji. To je zapravo teologija duboko ukorijenjena u životu koji jednostavno živi i ljubi, tako da na pitanje: »Što radiš?«, jednostavno odgovara: »Ja živim«. Zato njegova teologija i život idu ruku pod ruku. Na to ćemo se još kasnije osvrnuti, kao i na stil i metodu Golubove teologije.

U drugom i trećem poglavlju govori se o značenju »izbora« u njegovoj teologiji. »Izbor« je ono što je mišljenje za Descartesa: »Postojim, dakle, izabran sam« (str. 210). Postojanje kao izbor znači za njega prijateljstvo i neposrednu blizinu Boga u čovjeku. Boga on ne dokazuje, jer je Bog čovjeku neposredno darovan u samom njegovu postojanju. Udubljujući se u značenje i smisao »izbora«, Golub osvjetljava temeljne teološke pojmove kao što su stvaranje, grijeh, milost i eshatologija. Njemu su, kako kaže Tamarut, »eshatološke stvarnosti već na neki način naznačene i uključene u osobno i općeljudsko iskustvo« (str. 211).

U središnjem, četvrtom poglavlju Tamarut prikazuje problematiku biblijskog shvaćanja čovjeka kao »slike Božje«. U Golubovoj teologiji to znači »da je čovjek stvoren za Božju prisutnost, da bude izabrana Božja blizina« (str. 212). Raščlanjujući značenje »slike Božje«, on razvija svoju teologiju milosti, uvjeren, kako ističe Tamarut, da tu postoji određena srodnost sadržaja i značenja: »Biblijski izraz slika Božja označuje čovjeka u kojem prebiva Bog. Teološki izraz nestvorena milost označuje Boga koji (ukoliko) u čovjeku prebiva. Izraz sličnost Božja označuje stvarne crte bogolikosti u čovjeku. Teološki izraz nestvorena milost znači jedno stvarno novo stanje u kojem se čovjek nalazi, Božje prijateljstvo. Prema tome, milost se može mirno opisati kao Božje prijateljstvo« (str. 212).

U svjetlu »izbora«, »blizina«, »prijateljstva«, tj. milosti, Golub shvaća i tumači također kristologiju, sakramentologiju i ekleziologiju, o čemu Tamarut govori u petom poglavlju, da bi na kraju, u šestom, progovorio o njegovoj teologiji vjere, zasnovane na iskustvu blizine i na »poetskom« u čovjeku. Iz istog izvora napaja se i mistika koja je »jedno posebno iskustvo izabrane blizine« (str. 214).

U zaključnoj prosudbi Tamarut drži da Golubova teologija milosti kao teologija blizine i prijateljstva odgovara dubokoj težnji suvremenog čovjeka kako bi prevladao svoju osamu i otuđenost. Ona svakako predstavlja jedan od mogućih načina kako se danas može govoriti o milosti, a Goluba trajno i čvrsto udomljuje u hrvatskoj teologiji i literaturi. Uvodeći ga potihio i u široki svjetski teološki i kulturnopovijesni krug.

Tamarutov je rad više od običnog prikaza njegove misli, jer Golubova misao je nesustavna i fragmentarno izložena u puno manjih i većih teoloških i pjesničkih radova. Tamarut uspijeva iz toga napraviti cjelovit, zaokružen traktat koji, unatoč sustavnosti, ostaje do kraja vjeran duhu Golubove teologije, njezinu stilu i metodi. On sam o tome na jednom mjestu kaže: »Čudesnost Golubova pisanja sastoji se u tome što je ono istovremeno veoma zgusnuto i vrlo jednostavno. Teološka dubina povezana je s poetskom lakoćom« (str. 26). Tamarut je, naravno, htio da i njegov rad bude napisan istim jezikom i metodom: »Kada je riječ o metodi i jeziku, pokušao sam da ostanem blizu samom autoru, tj. da rad (što pišem) odgovara svom predmetu (onome o čemu pišem)« (str. 28). Koliko je u tome uspio, svjedoči dr. Ivan Fuček, prof. na Papinskom univerzitetu Gregoriana i jedan od recenzenata disertacije, čije je mišljenje na njemačkom i hrvatskom objavljeno kao pogovor. On, između ostaloga, kaže: »Čitavo Tamarutovo djelo je jedna ikona ili jedan velebni mozaik koji u logičkom i u isto vrijeme estetskom skladu općaravajući blista od bezbrojnih kamenčića sabranih iz sviju teoloških disciplina kojima se bavi glasoviti teolog i profesor Ivan Golub, da bi autor od te građe saznao umjetnost rijetke jednostavnosti i izvanrednog bogatstva. No može se reći i ovo: čitavo djelo je jedna teološko-duhovna pjesan koja zrcali 'Lice Misterija'« (str. 219). Vrijedan je plod takva strpljivog i marljivog rada i bibliografija koja donosi potpun popis Golubovih djela i radova o njemu, kao i izbor iz suvremene literature o milosti i 'slici Božjoj', kojom se Tamarut služio pri izradi svoje disertacije. Oni koji će se knjigom služiti u svojem studiju, požalit će možda što uz kazalo imena nije objavljeno i kazalo stvari.

Čini mi se uputnim dodati na kraju kratko osobno razmišljanje o Golubovu mjestu unutar suvremene teologije, koju je u meni potaknuo upravo susret s Tamarutovim radom. Jedan od najvećih problema teologije jest – kako govoriti o Bogu a da taj govor bude smislen, tj. da on »dohvati« i »zahvati« čovjeka te se on njime osjeti oslovljen i »nagovoren«. Dugo se vremena držalo da je za to najprikladniji strogo pojmovni racionalni govor. Ali Kantova, kao i pozitivistička i neopozitivistička kritika teologije i metafizike dovele su u pitanje takav govor o Bogu. One su teologiji i metafizici zanijekale znanstveni karakter. Racionalno i znanstveno možemo govoriti samo o onome o čemu imamo iskustvo. A o Bogu nemamo iskustva, prema tome, o njemu nije moguća znanost. Teološke propozicije ne idu u kategoriju znanstvenih propozicija, nego, u najbolju ruku, u područje emocionalnog i poetskoga. Takvom se klasifikacijom teologiju upravo željelo obezvrijediti.

Međutim, shvaćanje da o Bogu nije moguće pojmovno i razcionalno govoriti prisililo je teologe da ponovno otkriju istinsku vrijednost simboličnog i pjesničkog govora. To otkriće išlo je paralelno s vraćanjem teologije izvorima, osobito Bibliji koja ni ne poznaje drugoga osim simboličnog i pjesničkog govora o Bogu.

Isticanje iskustvenosti kao kriterija racionalnosti i smislenosti svakog našeg govora te sveopće okretanje suvremenog čovjeka iskustvenoj, tj. konkretnoj, neposrednoj stvarnosti, primoralo je i teologiju da se pozabavi problemom iskustva Boga. Neki su kršćanski filozofi i teolozi pokušali unutar Kantove filozofije tematizirati pitanje iskustva Boga, pokazujući da osim osjetnog iskustva, od kojeg polazi naša spoznaja, postoji u nama i dublje iskustvo

– oni su ga nazvali transcendentnim iskustvom koje je uvjet mogućnosti svake naše kategorijalne spoznaje. To je iskustvo bitka, apsolutnoga, koje se detaljnom raščlambom pokazuje kao netematsko iskustvo samog Boga. Bog je, dakle, u svim našim afirmacijama, u svim sudovima o pojedinačnim stvarima, u svim vrednovanjima, odlukama i izborima nazočan kao nikad pojmovno obuhvatljivi i izrecivi uvjet mogućnosti svih naših duhovnih čina. Ovo je taj »transcendentalni egzistencijal« o kojem Rahner govori, a Tamarut tvrdi da je to kod Goluba poetsko u čovjeku. U tom smislu Golub kaže: »Svaki je čovjek toliko pjesnik da može biti vjernik.«

Ali, za razliku od mnogih suvremenih teologa koji samo uviđaju važnost pjesničke i simbolične riječi za teologiju, ali ne uspijevaju biti teolozi-pjesnici, u Goluba se teologija i pjesništvo potpuno prožimlju. Isto tako, dok mnogi iskustvo Boga shvaćaju odviše neodređeno, apstraktno, kao iskustvo Apsolutnoga, ili za razliku od onih drugih koji drže da sve teološke istine koje se ne mogu iskustveno verificirati valja eliminirati on pokazuje kako je ne samo iskustvo Boga nego i najvećih kršćanskih tajni nama dano, i to u iskustvu najobičnijih svakidašnjih stvari i pojava. Ili, kako Tamarut kaže: »Po njemu su ljudska konkretna, osobna i skupna iskustva polazište za svako teološko razmišljanje, a ujedno i ključ za razumijevanje i interpretiranje teoloških istina, koje su, kao sjeme u zemlju, duboko u nas pohranjene i kojih je, s druge strane, naše ljudsko iskustvo, uvijek parcijalno, tajni, ali stvarni trag« (str. 210).

Po toj »iskustvenosti« i »poetičnosti« Golubova je teologija suvremena, ali i izvorna, ako polazi od našeg stvarnog i najljudskijeg iskustva te ga na originalan pjesnički i teološki način izriče i interpretira. U tom smislu sud njemačkog protestantskog teologa Adolfa Martina Rittera, koji kaže da Golubovi tekstovi »mnogima imaju što reći i pružiti neovisno o njihovoj konfesionalnoj pripadnosti« (str. 179) valja shvatiti ne samo kao iskaz o ekumenskoj otvorenosti takve teološke misli nego i kao priznanje njezinoj ukorijenjenosti u najskrovitijim i ujedno najpristupačnijim dimenzijama ljudskog bića. Upravo je zbog toga ona ne samo »natkonfesionalna« nego i općeljudska, svakome dostupna i razumljiva. Valja čestitati na svemu tome i profesoru Golubu i dr. A. Tamarutu koji je na najbolji mogući način ukazao na ljepotu i značenje Golubove teološke misli. Vrijedi zahvaliti i Katoličkoj bogoslovlji u Rijeci što je Tamarutov rad, kao prvi svezak svojih »Radova« (o smislu pokretanja tog niza vidi popratno slovo rektora Bogoslovlje dr. M. Bogovića na početku knjige), objavila na njemačkom, ali i poželjeti da on bude što prije objelodanjen na našem lijepom hrvatskom jeziku s kojim je Golubova teologija povezana pupčanim nitima.

Ivan Devčić